

על הניסים ועל הגבורות ועל המלחמות

היטב חרה לנתן אלטרמן (מעריב, 20.12.68) על דברי רי, שנועדו מלכתחילה "לפי גזע ברגשותיהם" של יהודים שלהם היה הלאום, לאלוהים, המולדת — לתורה, הפאטר-יוטיזם — לאמונה דתית, הי גבורה המלחמתית והכיבושים — לערכים עליונים, אנושיים ויהודיים; לשון אחר — לפי גזע ב"יהדות" המתגלמת ב"קאניבאליזם הלאומני".

אין סולס-ערכים משותף לי ולנתן אלטרמן ולא אהווכח עמו על ערכים ועל הערכות. אולם לא אוכל לעבור בשתי קה על שיטתו לסדר לעצמו בסיס נוח לוויכוח עמי. הוא חוקק אותי על שפסלתי את השימוש במונחים "קדושה" ו-"נס" בהקשר לענייני דיומא, לגילוי גבורה מלחמתית ול"גבורות צבאיים, ועל שראוי תי בשימוש זה מעום, "חיי לול"; הוא מצביע על הפובי דה ש"כל לשון שבעולם... מדי ציאה עניינים ושמות ופעלים מרשות לרשות", מרשות דתית לרשות חילונית, ושכני-אדם כתכונים ל"מובנן המושאל של המלים". האומנם תמים נתן אלטרמן עד כדי כך (או שבא רק מיהמם הוא) לחשוב שעירעורי יצא על מטבעות לשון שתוקות, שבהן רגילים בני-אדם להשתמש (ורשאים הם להשתמש בהן) בדיבור היום-יומי, ללא כל כוונה מ-סוימת? והלא ברור הוא, ש"כל דברי לא היו כמכונים אלא לשימוש במונחים "קדושה" ו-"נס" במשמעותם ה"דתיות" דוקא לגבי תופעות של גבורה מלחמתית ו"הישגים צבאיים, וזוהי המט" מעות שבה משתמשים במונ" חים אלה לגבי מלחמת ששת הימים יהודים ממחנות שונים: גם רבנים-מטעם הרשות החי-לזנית ורבנים-במדי-קצינים — אשר בולמוס הפאטריוטיזם העביר אותם על דעהם ועל דעת קונם — וגם אנשי שר"רה ועסקנים חילוניים — ש"הם כופרים-בעיקר כל ימיהם, אבל נוקקים לשם-שמיים", ל"עת מצוא", ז"א: כשדבר זה נוח להם ומשרת את האינטרסים שלהם. צר לי מאוד ש-בחברה זו נמצא גם משורר, איש-רוח והוגה-דעות עברי.

בהתדיינותו עמי בדבר משך מעותה והערכתה של "הגבורה" (ז"א הגבורה המלחמית) שוב מכין נתן אלטרמן לעצמו בסיס נוח על ידי ה"קביעה הפסקנית, ש"הנבלים הם על פי הרוב גם פחד" גים". קביעה זו היא פאנטאסטיית ממש: מצינו בכל ההיס-טוריה האנושית, ואף במאורי עות ימינו ואפילו בחיי יום-יום, את העובדה המחרידה ש"שפלות אנושית — שפלות ב"מובן האינטלקטואלי, הנפשי המוסרי, הדתי, לגבי כל הלי" כי החיים — עשויה לדור בכפיפה אחת עם המושר לח"רף את הנפש ולמסור את ה"נפש בקרב. לכך נהכוונתי כשהצבעתי על הצלבנים, על הקוזאקים של המילניצקי, על חילותיו של היטלר, וניתן להוסיף עליהם כהנה וכהנה. האין נתן אלטרמן מכיר את טאראס בולבה של גוגול — את תיאור הבהמיות והסאדיזם שבהתנהגות כלפי "היהודון יצנקל", השוכנת בנפשם של אותם אנשים המגלים גבורה עילאית ועמידה בסבל ועינוי יים בכלחמתם באויביהם? חבל שאיש-רוח והוגה-דעות כנתן אלטרמן כופה על עצמו התעלמות מן התהומיות שבי קיום המוסרי האנושי ומן ה-סתירות שבנבכי נפש האדם. אומנם הרקע הפסיכולוגי של התעלמות זו מוכן לי מאוד — והוא ההונאה העצמית הלא-מנית: "שישו בניימעי, גיי בוריי-מלחמה אנו, ומכאן ראייה שאנו גם חסידים וישרים ו"חמימים".

לא, נתן אלטרמן: ייתכן ש"הוכחנו שגיבורי-מלחמה אנו, אולם מכאן אין שום השלכה

על השאלה הנוקבת מה מעי מדנו — כבני-אדם וכבני הי עם היהודי — מבחינה איני טלקטואלית, נפשית, מוסרית או דתית.

אני פוסל את נסיונו של נתן אלטרמן, לתקן את ה-היסטוריה" — במקרה זה את ההיסטוריה של החשמונאים — ברוח האידיאולוגיה הלאומנית האקטואלית. הוא פוסק בפש-טות ש"החשמונאים נלחמו... למדינה ריבונית" (אגב — ב"ניסוחו — "נלחמו לא לממל" כת כוהנים בלבד אלא למדינה ריבונית" יש משום עקיצה וולה: האמת היא שלא זו בלבד שהחשמונאים לא נל-חמו לממלכת כוהנים בל-בד, אלא שלא נלחמו לממלכת כוהנים כלל — הם נל-חמו למען התורה). על מי מדבר נתן אלטרמן — על החשמונאים הראשונים או ה-אחרונים? מלחמת החשמונ-אים בראשיתה וביסודה לא היתה מלחמה "לאומית" ב-שלטון זר, מלחמה לעצמאות ולריבונות וכו', אלא היתה מלחמת-אזרחים בקרב העם היי-ודי בין שומרי התורה ובין המתיוונים, והשלטון הזר לא הותקף אלא כאשר נעשה צד במלחמה זו של היהודים ביי-ניהם לבין עצמם (השווה מעי מד ארה"ב בווייטנאם היום). במלחמה זו זכו החשמונאים כנצחון חלקי והוא שהציל את התורה, וזוהי המשמעות של חג החנוכה. במלחמה היתה לא הושגה העצמאות המדי-נית — שלא עליה התנהלה המלחמה: העצמאות והריבו-נות לא הושגו אלא לאחר-מכן, ולא מתוך מלחמה לאו-מית נגד השלטון הזר, אלא דווקא להיפך — מתוך שה-חשמונאים החלו לפעול כי "חרב-להשכיר" בשירותם של בני בית-סילוקוס שהתחרו ביי-ניהם על השלטון בסוריה (השווה מדינת ישראל ב"1956 כשכירת-חרב של האינטרסאני-טים בסכסוך הסואזי); והעצ-מאות לא בוססה אלא על ידי העבדת המדינה במעמד של גרזרה של רומא (השווה מעי מדנו היום כלפי ארה"ב). צדק נתן אלטרמן — ולא הבין עד כמה צדק — בדבריו, שב-מדינה העצמאית שהקימו הי חשמונאים שררו יחסים, חיי-לזניים בתכלית": היא הפכה חוץ דור אחד לעריצות הלי-ניסטית, שבה רדה המלך ב"עם בעזרת שכירי התרא-קיים, וסופה שוב היה מלי-חמת-אזרחים, שבה הכריע ה-פעם פטרונוה הרומי של מדי-נה זו. לנו אין אלא להתפ-לל: ולואי שהתלות בקא-פיטול שעל גדות הפאטומאק לא תיהפך לנו לרועץ, כשם שהפכה התלות בקאפיטול ש-על גדות הטיבר.

ישעיהו ליבוביץ

ירושלים

ביום 20.12.68, התפרסם ב"מעריב" מאמר של ג. אל-טרמן, תוכנו כלל דברי ביקור רת חריפים על פרופ' לייבו-ביץ. אל לו לאלטרמן להת-דיר טינה אישית בדבריו ואל לו להשתמש בארגומנטים כ"סג "אד-הומינוס"; אין זה מוסיף לרבת הוויכוח.

לגופו של עניין: צודק אל-טרמן בקובעו, שדבריו של הפרופסור לייבוביץ אינם ב"גדר חזויה, לדידינו הסטודנ-טים, אשר יצקו מים על ידיו, דבריו הם בנדר תורה מדי-עית. זו הקאטיגוריה המבדי-לה בין "עיר היונה" ל"אנציק" לופדית העברית". אני אישית חושש הייתי לדור עם אל-טרמן "בבניינים" הרעועים ש-בנה בתקופה הפוסט-ספרותית שלו ומבכר הייתי לגור יחד עם פרופ' לייבוביץ בסכנה של עולם התווה האינסופי של המחקר והמדע האובייקטיבי.

ירושלים

ישעיהו ליבוביץ

בחירת הנשיא ומינוי הרמטכ"ל לפי הלוח העברי

ברצוני להציע שלש הצי-עות: א- הכנסת תבחר את נשיא המדינה ביום חמישתי עשר בשבט, או בתאריך לפי הלוח העברי ההולם את המעי-מד; ב. כהונתו של נשיא הי-מדינה תחול אור ליום א' ב"ניסן בשעה 6 בערב; ג. תקו-פת פעולתו של הרמטכ"ל תי-חול אור ליום כ"ה בכסלו ב"שעה 6 בערב.